6. O'QUV ADABIYOTLARI VA AXBOROT MANBALARI

Asosiy adabiyotlar

1. Nurmonov A. Lingvistik tadqiqot metodologiyasi va metodlari. –Toshkent, Akademnashr. 2010.

Qo'shimcha o'quv adabiyotlari

1. N.A. Shermuhamedova. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi. Darslik. -Toshkent: «Innovatsiya-Ziyo", 2020, 464 bet.
2. Shermuhamedova N. Falsafa va fan metodologiyasi. –Toshkent, 2009.
3. Ветрова Э. С. Методология и методы лингвистических исследований: Учебное пособие. – Донецк: ДонНУ, 2019. – 158 с.
4. Москвин В.П. Методи и приёмы лингвистического анализа. Монография. М: Флинта. 2015. - 224 с.

Internet manbasi

https://www.textologia.ru/literature/russkiy-folklor/istorija-folkloristiki/metodi-izucheniya-folklora/3411/?q=471&n=3411

7. O'QUV DASTURI HAQIDA MA'LUMOT

O'quv dasturi Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va universitet Kengashining 2022 yil "25" "08" dagi "1" -sonli bayoni bilan tasdiqlangan.
"Folklorshunoslik va dialektologiya" kafedrasi mudiri, f.f.d., professor S.Ashirboyev ________ *(imzo)*
Tuzuvchi: M.Rahmatov ________ *(imzo)* "Folklorshunoslik va dialektologiya" kafedrasi dotsenti, f.f.n.
Taqrizchilar: M.Umurzoqova ________ *(imzo)* O'zbek tilshunosligi kafedrasi dotsenti, f.f.d., (PhD); I.Saidqulov ________ *(imzo)* "Folklorshunoslik va dialektologiya" kafedrasi dotsenti

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI

OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI

TOSHKENT DAVLAT O'ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI

"TASDIQLAYMAN"

Rektor ____________ Sh.Sirojiddinov

2022-yil 25 avgust

"Ilmiy-tadqiqot metodologiyasi"

fanining o'quv dasturi (sillabusi)

Bilim sohasi:	200 000 – San'at va gumanitar fanlar
Ta'lim sohasi:	230 000 – Tillar
Magistratura mutaxassisligi:	70230103 – Folklorshunoslik va dialektologiya

Toshkent-2022

Fan/modul kodi 302ITM 1 5	Fan/modul turi majburiy	Ta'lim tili o'zbek	Ishlab chiqilgan o'quv yili 2021/2022

Semestr	Har bir semestrdagi fan/modulning nomi	ECTS - Kreditlar	Haftalik dars soatlari	O'quv mashg'ulotlari (soat)					Mustaqil ta' lim (soat)	Jami yuklama (soat)
				Jami:	ma' ruza	seminar	amaliy	laboratoriya		
1	**Ilmiy-tadqiqot metodologiyasi**	5	4	60	30	0	30	0	90	150
	Jami:	5	4	60	30	0	30	0	90	150

1. FANNING MAZMUNI

"Ilmiy-tadqiqot metodologiyasi" fanini o'qitishdan maqsad – har qanday ilmiy tadqiqot turli shakldagi (tadqiqotning asosiy tamoyillari – olingan natijalarning obektivligi, takrorlanuvchanligi, dalillanganligi (tekshirilganligi) va to'g'riligini belgilovchi) bilimlarni ketma-ket qo'llashni taqazo qiladigan metodologiyaga tayanishi, tadqiqot metodlarni bilish, jumladan, magistrlarni folklorshunoslik va dialektologik materiallarni tadqiq qilishida asos bo'lishi mumkin bo'lgan fan metodologiyasi va foydalanishi mumkin bo'lgan metodlari bilan tanishtirish va ular bilan qurollantirish.

Fanning bosh *vazifasi* – ilmiy tadqiqot ishini tayyorlashda ilmiy izlanish, ilmiy dalillaming rolini anglash, bilimdan asosiy metodologik vosita sifatida foydalanish, ilmiy tahlillatda tadqiqot metodini to'g'ri tanlash; fanidan magistr talabalarga umumfalsafiy hamda xususiy ilmiy metodlar haqidagi nazariy va amaliyotga oid bilimlar berish, olgan nazariy bilimlarni amalda qo'llay olishga tayyorlash, sohaning muammoli masalalarini yechishga yordam beradigan tadqiq usullari va metodlarni to'g'ri tanlashga o'rgatishdirdir.

2. FANNI O'QITISH NATIJALARI VA SHAKLLANADIGAN KASBIY KOMPETENSIYALAR

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

– mazkur o'quv predmetining nazariy asoslarini; folklorshunoslik va dialektologik materiallarni ilmiy tushunish, ularni ilmiy tadqiqot metodlari asosida tadqiq qilishni; tadqiqot jarayoniga qo'shimcha ilmiy adabiyotlarni, axborot-tahlil texnologiyalari va metodlarni qo'llay olishni, mutaxassislik fanlariga oid umumiy va xususiy metodlar va tahlil usullari mavjudligini bilish va ularga tadqiqot jarayonida alohida e'tibor berishni; har bir tadqiqot obektining o'ziga xos qator ichki va tashqi omillarga bog'liqligini bilishi va ular haqida tasavvurga;

– folklorshunoslik va dialektologik materiallarni tadqiq qilish uchun mazkur fanning mohiyatini anglashi, ilmiy tadqiq usul va metodlarini o'zlashtirishi; tadqiqot materiallarining mavjudligiga va ularning mazmuniga qarab turli tadiqot usul va metodlarini tanlay olishi va qo'llay olishni *bilishi va ulardan foydalana olishi (ko'nikma);*

– makur fan doirasida o'rgatilgan metodlarni qo'llagan holda folklorshunoslik va dialektologik materiallarini mustaqil ilmiy tadqiq qila olish. turli ilmiy anjuman va tadbirlarda o'z ilmiy salohiyatini namoyon qilish *ko'nikmalariga ega bo'lishlari lozim.*

3. O'QUV FANI O'QITILISHI BO'YICHA USLUBIY KO'RSATMALAR

- ✓ pedagogik texnologiyalar va metodlar:
- ✓ Ma'ruzalar;
- ✓ Interfaol keys-stadilar;
- ✓ Seminarlar: (mantiqiy fikrlash. tezkor savol-javoblar);
- ✓ Guruhlarda ishlash:
- ✓ Taqdimotlar;
- ✓ Individual loyihalar;
- ✓ Jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.

4. TALABALAR KREDITLARNI OLISH TARTIBI

Talabalarning bilimini baholash tartibi O'zbekiton Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirining 2018-yil 9-avgustdagi 19-2018-son buyrug'i bilan tasdiqlangan "Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat qilish va baholash tizimi to'g'risida"gi Nizom talablari asosida belgilanadi.

1. Nazoratlarni amalga oshirish tartibi.

Oraliq nazorat: O'tilgan mavzular asosida ***test*** shaklda o'tkaziladi.

Yakuniy nazorat: Semestr davomida o'tilgan mavzular bo'yicha ***yozma ish yoki test*** shaklida o'tkaziladi.

Izoh: *Oraliq nazorat turi har bir fan bo'yicha fanning xususiyatidan kelib chiqqan holda 2 martagacha o'tkazilishi mumkin.*

Talabani oraliq nazorat turi bo'yicha baholashda, uning o'quv mashg'ulotlari davomida olgan baholari inobatga olinadi.

Nazoratlarning o'tkazilishi muddatlari muyyan o'quv yilida tasdiqlangan o'quv jarayoni jadvali asosida tashkil etiladi.

2. Talabalarning bilimi baholash mezonlari:

talaba mustaqil xulosa va qaror qabul qiladi. ijodiy fikrlay oladi, mustaqil mushohada yuritadi. olgan bilimini amalda qo'llay oladi. fanning mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda – **5 (a'lo) baho**;

talaba mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimini amalda qo'llay oladi, fanning mohiyatni tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda – **4 (yaxshi) baho**;

talaba olgan bilimini amalda qo'llay oladi, fanning mohiyatni tushunadi. biladi. ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda – **3 (qoniqarli) baho;**

talaba fan dasturini o'zlashtirmagan, fanning mohiyatini tushunmaydi hamda fan bo'yicha tasavvurga ega emas deb topilganda – **2 (qoniqarsiz) baho** bilan baholanadi.

5. O'QUV MASHG'ULOTLARI VA MUSTAQIL TA'LIM QISMI

1-semestr

Ma'ruza mashg'ulotlari

№	Ma'ruza mavzulari	Qisqacha tavsifi (kalit so'zlar)	Soat
1.	Ontologiya va gnoseologiya haqida malumot. Bilish va uning ahamiyati	Ontologiya, gnoseologiya, epistemologiya, ontologiya va gnoseologiya munosabati, tilning ontologik xususiyati, fenomen, nutqiy faoliyat.	2
2.	Empirik va ratsional bilish. Fan va ilmiy bilim.	empirik bilish, ratsional bilish, tushuncha, xulosa, hukm, uammo, faraz, nazariya. Ilmiy bilim, fan, fanlar tasnifi, iyerarxik bo'linishi, aniq fanlar, tabiiy fanlar, ijtimoiy-gumanitar fanlar	2
3.	Ilmiy tadqiqot metodologiyasi va metodlar	metod, metodologiya, ilmiy tadqiqot metodologiyasi, bilish usuli, induksiya, gnoseologiya, fanning umumiy metodologiyasi, dialektik metod, fenomenologiya metodi, germenevtik, sinergetik, metafizik metodlar, fluktuatsiya, bifurkatsiya.	2
4.	Umumilmiy va xususiy ilmiy metodlar va ularlarning hamkorligi.	analiz, sintez, axborot, model, struktura, modellashtirish, funksiya, sistema, element, nisbiylik metodlari. Umumiy va xususiy metodlar, dialektik metod, lingvistik birliklaming serqirraliligi, xususiy ilmiy metod, dissiplinar metod, xususiy metodlar, metodlar pluralizmi, metodlaring garmonik yaxlitligi, modifikatsiyalanish.	2
5.	Ilmiy tadqiqot tamoyillari	tamoyil, tamoyil tadqiqot metodi, tarixiylik tamoyili, ziddiyat tamoyili.	2
6.	Ilmiy tadqiqot aspektlari	aspekt, akustik aspekt, artikulatsion aspekt, funksional aspekt, semosiologik aspekt, onomasiologik aspekt, struktur aspekt, stilistik aspekt.	2
7.	Tilni o'rganish metodlari	falsafiy va mantiqiy metod, umumilmiy metod, tavsifiy metod, qiyosiy-tarixiy metod.	2
8.	Tarixiy genetik (geneologik) metod	tarixiy-genetik metod, tillarning qarindoshligi, rekonstruksiya, Hind-Ovrupo bobo tili, morfologik proformalar, differensional belgilar, qisqa unli, cho 'ziq unli.	2
9.	Glottoxronologik metod. Kvantitativ metod	Moris Svodesh, glottoxronologik metod, glottogenez nazariyasi, tarixiy-tipologik tadqiqotlar, makrotil oilalari, paleonevrologiya fani. Tarixiy-genetik metod, kvantitativ metod, qarindosh tillar, flektiv, sintez, agglutinatsiya, so'z qo'shish indeksi, prefiksatsiya, suffiksatsiya, tiltipologiyasi, ajralish indeksi, so'z o'zgarishi, analitik, sintetik,	2

		leksik- grammatik parametrlar.	
10.	Struktur metod va uning yo'nalishlari. Glossematika.	struktumlizm, struktur metod. struktur tilshunoslik, strukturalizm yo'nalishlari, funksionallik tamoyili, sinxroniya va diaxroniya o'rtasidagi munosabat. Glossematika, struktural linguistika, strukturalizm, deduktivlik va empirik tamoyil, munosabat elementlari.	2
11.	Distributiv tahlil metodi Bevosita ishtirokchilar metodi	Deskriptiv tilshunoslik, segmentatsiya, substitutsiya, distributiv tahlil, distributsiya modellari, kontrast distributsiya, qo'shimcha distributsiya, erkin almashinish distributsiyasi, kirish yoki qisman ekvivalent distributsiya. Bevosita ishtirokchilar metodi, konstruksiya, graduallik (darajalanish), simvol, indeks, L.Blumfild.	2
12.	Transformatsiya va oppozitiv metodkfh	transformatsion metod. an'anaviy, struktur, generativ (tug'diruvchi) lingvistika, empirizm, ratsionalizm, mentalizm va antimentalizm, yadro gap, tra nsformatsiya qoidasi, hosila gap, operand, transformatsiya operatori, derivatsiya operatori, permutatsiya, substitutsiya, adyunksiya, ellipsis. Oppozitiv metod, fonologik muhim (relevant) yoki fonologik zidlanish, fonologik nomuhim (irrelevant) yoki fonologik bo'lmagan zidlanishlar, fonologik mundarija.	2
13.	Ilmiy maqola tayyorlash sirlari	Ilmiy maqola tayyorlash sirlari. Maqolada o'rganiladigan muammolar. Adabiyotlar bilan ishlash usullari. Metod tanlash.	2
14.	Magistriik dissertatsiyasining ilmiy apparatini shakllantirish usullari	Magistrlik dissertatsiyasining ilmiy apparatini shakllantirish yo'llari. ilmiy yondashuvning o'ziga xosligi.	2
15.	Monografik tadqiqot va uning o'ziga xosligi.	Monografiya va dissertatsiya ustida izlanishlar olib borish. Ilmiy ishga tayyorgarlik va uni yozish jarayoni.	2
		Jami:	**30 s.**

2. Amaliy mashg'ulotlar

№	Amaliy mashg'ulot mavzulari	Qisqacha tavsifi (kalit so'zlar)	Soat
1	Ontologiya va gnoseologiya haqida malumot. Bilish va uning ahamiyati	Gnoseologiya yunoncha gnosis – "bilish", logos - "talimot" so'zlaridan olingan bolib, bilish haqidagi talimot demakdir. Tilning ontologik tabiati gnoseologiya uchun asos bo'lib xizmat qiladi	2
2	Empirik va ratsional bilish. Fan va ilmiy bilish.	Empirik bilishga asoslangan bilish jonli kuzatishni, sezgi a'zolari orqali olingan bilim, tajribani e'tirof etadi. Ratsional bilim – ilmiy bilim. Uni noilmiy ilimdan farq qilash lozim. Inson madaniyatining shakllanishida fanning roli. Fan va ilmiy bilish.	4
3	Zamonaviy folklorshunoslik va tilshunoslikda zamonaviy ilmiy tadqiqot metodologiyasi asoslari.	Fan rivojida ilmiy tadqiqot metodologiyasi va metodlarning o'rni. Metodologiya, metod, metodika so'zlari ta'rifi. Bilishning turlari. Fanning umumiy metodologiyasi.	2
4	Umumilmiy va xususiy ilmiy metodlar. Umumiy va xususiy metodlar hamkorligi. Xususiy metodlar hamkorligi	Umumiy va xususiy metodlar ularning darajalanishi. Analiz va sintez. Ilmiy tadqiqot metodlarining chegaralanganligi. Umumfalsafiy metodlar va dissiplinar metodlar. Ularning darajalanishi	4
5	Ilmiy tadqiqot tamoyillari	Tamoyil tushunchasi. Falsafiy metodologiya va ilmiy prinsiplar	2
6	Ilmiy tadqiqot aspektlari	Aspekt tushunchasi. Tilshunoslik aspektlari. Ularning o'ziga xosligi	4
7	Tilni o'rganish metodlari	Til materiallarini tadqiq qilishda qo'llanadigan metod va usullar ta'rifi. Metod qo'llashning tadqiqot mavzusining xarakteriga bog'liqligi	2
8	Tarixiy genetik (geneologik) va Glottoxronologik metod.	Tarixiy-geneologik metodning yuzaga kelishi. M.Qoshg'ariy va A.Navoiyning xizmatlari. Glottogenez inson tabiiy tovush tilining shakllanish jarayonini tushuntiradi. glottogenez muammosi, umuman, tilning, hayotning kelib chiqishi nazariyasini o'rganuvchi umumfalsafiy, sotsiologik, psixologik muammolarni o'rganadi.	2
9	Kvantitativ metod. Struktur metod va uning yo'nalishlari	Kvantitativ metod dunyo tillarini muayyan belgisi asosida qiyoslash, ulami ana shu belgi asosida ma'lum guruhlarga, tiplarga birlashtirish uchun qo'llanadigan metoddir. I.A.Boduen de Kurtenening funksiyallik tamoyili. F.de Sossyur: sinxroniya va diaxroniya asoschisi.	2
10	Glossematika. Distributiv	Amerika strukturalizmi va deskripsiya	2

	tahlil metodi	(deskriptiv lingvistika). Distributiv tahlil: jumla va gap munosabatlari.	
11	Bevosita ishtirokchilar metodi	BI metodi. Blumfild qarashlari: morfemalar tasnifi; sintaksis va parataksis	2
12	Transformatsiya metodi (TM). Oppozitiv metod	Transformatsiya metodining o'ziga xosligi. Uning qoidasi.turlari. Tovushlarning vazifasi. Fonemalarning zidlanishi.	2
		Jami:	**30 s.**

3. Mustaqil ta'lim ishlari

№	Mustaqil ta'lim mavzulari	O'quv mashg'ulot turi nomi	Qisqacha tavsifi (kalit so'zlar)	Soat
1	Ilmiy anglash jarayoni : asosiy kategoriyalar	amaliy	Ontologiya va gnoseologiya atamalarning sharhi. Ilmiy bilish – noilmiy bilish, ratsional bilish – noratsional bilish	**10**
2	Ilmiy tadqiqotning asosiy nazariy va empirik metodlari	ma'ruza	Ilmiy tadqiqotning metodologik asoslari va metodlari izohi	**10**
3	Bilish falsafasi. Sharq allomalari bilish haqidagi qarashlari	amaliy	O'rta asar Markaziy Osiyo falsafasida bilish.	**10**
4	Ilmiy tadqiqot metodologiyasi va metodlari	ma'ruza	Ilmiy tadqiqot metodlari sharhi. Tilshunoslik tadqiqot metodlari	**10**
5	Qiyosiy-tarixiy metodning shakllanishi tarixi	ma'ruza, amaliy	A.Shleyxer nazariyasini izohlash	**10**
6	M.Koshg'ariy va Alisher Navoyning lingvistik tadqiq metodlari	amaliy	M.Koshg'ariy va Alisher Navoyning lingvistik tadqiq metodlari sharhi	**10**
7	Bayon metodi. Qiyosiy tahlil: diaxron va sinxron tahlil usullari.	ma'ruza, amaliy	Bayon metodi. Qiyosiy tahlil: diaxron va sinxron tahlil usullari sharhi	**10**
8	Til tadqiqining zamonaviy yo'nalishlari	ma'ruza, amaliy	Til tadqiqining zamonaviy tadqiq yo'nalishlari sharhi va ularning metodologiyasi va qo'llanadigan tadqiq metodlari izohi	**10**
9	Tadqiqot materiallatini tayyorlash va taqdim etish usullari	ma'ruza, amaliy	Taqdimot tayyorlash usullari, ularni taqdim etish	**10**
			Jami:	**90 s.**